

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik - július és augusztus havát kivéve - havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. - **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. - Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottanak. - Kéziratok nem adnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiac-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig - SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok czimén - a kiadó hivatalba (Foleki út 1. sz. a.) küldendők.

A német nyelvi rendelet.

Az általános oktatás szolidaritásánál fogva minket is érint minden, a mi e téren történik. Aztán az a nézetünk, hogy csak javára válhatik az ügynek, ha közoktatásügyi kérdésben a tanítók többségének véleménye felszínre jut. E gondolat vezet bennünket, midőn a vallás-és közoktatásügyi miniszter 1888. decz. 17-én kelt rendeletéről, elmondjuk nézetünket. A rendelet azt mondja, hogy a középiskolában „a felső osztályokban a német nyelv szolgáljon a német nyelvi és irodalmi tanítás nyelvül”; továbbá, „mindazon tanulókat, kiknek német érettségi írásbeli dolgozata a tantervben és utasításokban megszabott czélnak minden tekintetben tökéletesen meg nem felel, a német nyelvből mindenkor szóbeli vizsgálatra is zorítsa” a főigazgató. Egy más pontban arra utasítja a rendelet a főigazgatókat, hogy folyó év május hó 15-ig véleményes jelentés mellett terjesszék fel a tanári testületek javaslatát arra nézve, hogy melyik tantárgytól lehetne órákat elvenni a német nyelv óráinak esetleges megszorítására. Ezek körülbelül a rendeletnek kiemelkedőbb pontjai. Látni való, hogy ha a dolgot hidegen vesszük, ezekben semmi veszélyest nem találhatunk. Hiszen, egyszerűen arról van szó, hogy egy tantárgyat tanuljanak meg a növendékek úgy, a hogy azt egy szorgalmas tanulónak meg kell tanulnia. Sőt az a kívánság, hogy a tanár németül adjon elé, éppen arra czéloz, hogy a tanulókon könnyítve legyen. Ez pedig nagyon felfér a tanulóknak, mert ugyis elég sok dolguk van, s általános a panasz a szülők részéről, hogy még a jobb tehetségű gyermek is alig tud megbirkózni a sok tanulni valóval. Az is igaz, hogy a német nyelv tudása kulturális szempontból fontos és hogy gazdag irodalmának megismerése terjedelmes körét nyitja meg a modern műveltségnek és tudományosságának. Ha tehát csak ezeket vesszük figyelembe, úgy tetszik mintha még örövendünk kellene inkább a miniszter gondoskodásán, mintsem panaszkodjunk érte. Így is fogták ezt fel némelyek.

Ámde, ha jól megfontoljuk a kérdést, nekünk ezen még sem lehet megnyugodnunk. Tiltakozik ellene hazafi-érzésünk. A rendeletnek nem egyes kiragadott szavaiban, hanem egész szellemében van az, a mi nemzeti érzésünket felháborítja. Ugyanis a rendelet utasítja a tanárokat, hogy a német nyelv tanítása intenzitását „a lehető legnagyobb mértékben fokozzák” a szilárd nyelvtani alap megvetésére és a (német) szókinés megszerzésére fektessék munkásságuk fő súlyát.

Egy más helyen ez áll: a rendelet „a legszigorubbán teljesítendő.” „Vannak vidékek, hol a tanulók német szót nem hallanak a családban, másutt ugyanazon egy osztály növendékei több hazai nyelvet is beszélnek, köztük a németet is, de egymás rovására, a mi a helyes nyelvérték meggyökereztetését s a (német) nyelv szabatos használatát fölötte megnehezíti.”

Midőn ezeket olvassuk, úgy rémlik előttünk, mintha a rendelet semmi fontosabbat nem látna a középiskolában annál, hogy az ifjak jól beszéljenek németül. Nekünk úgy tetszik, mintha e magasra helyezett czélnak még a szegény magyar nyelv is utjában állana.

A rendelet nagyon jól tudja, hogy mi akadályozza a helyes nyelvérték meggyökerezését. Igenis, igaza van a rendeletnek: a nyelvérték meggyökerezésének története van. A lélek működése viszonyban áll az agy parányainak egymáshoz való helyzeti és erőbeli viszonyával s módosulási képességével. Ebben évek folytán a gyakorlás által egy alaprendszernek kell kifejlődnie, mely meghatározza az embernek eszejárását, arravalóságát, izlését, hajlamát, jellemét. Ha ez az életnek későbbi szakáiban is könnyen változhatnak, úgy kárba veszett munka lenne az, a mit a nevelésre fordítunk.

A lélek működésének érzékelhető megjelenése a nyelv, melyben alak és tartalom oly szorosan össze vannak növe, hogy azokat egymástól elválasztani nem lehet.

A szó, kivált az elvont fogalmat jelentő szó, olyan találóan rá van szabva a benne rejlő fogalomra, hogy az másra csak nagyon ritka esetben illik. Innen van az, hogy ha pl. felnyitunk bármely idegen nyelvű szótárt, ott a szó után egy sereg magyar vagy esetleg más nyelvű jelentést találunk. Egyik nyelv szava sem illik a másik nyelv szavának tartalmára. Mindenik nemzet másképen alkotta meg a kifejezendő fogalmat, ha annak legkisebb részeit is elemeire bontjuk fel. A főbb jelvényekre nézve hasonlíthatnak egymáshoz, de a legkisebb tényezőkre nézve mégis különböznek egymástól. Ugyanez áll a különböző nyelvekben a szavak ragozására, képzésére, összetételére, vonzatára, a mondatban való helyére, szóval, egy egész mondattá szerkesztésére nézve. Ezt bizonyítja az, hogy a fordítás egyik nyelvből a másikba csak ritka esetben sikerül s némely sajátos szólás-formáknál soha sem kivihető. Minden nyelvnek valódi szépsége azon rejtett tulajdonságokban van, melyeket csak az ismerhet fel, s érezhet meg, a ki azt a nyelvet, mint anyanyelvét természetes nyelvértéssel beszéli. Ez az érzés, melylyel együtt jár a nyelv szeretete is, soha sem ver-

het gyökeret ott, a hol annak fejlődését egy vagy több előtérbe tolt idegen nyelv használata mind untalan megzavarja. Innen van, hogy bármerre tekintünk, nem találunk embert, a ki csak két nyelvet is egész biztonságga és szabattossággal tudjon használni. Hogy a mi ifjaink saját anyanyelvünket ne tudják teljes mértékben jól használni és szeretni, azt mi nem akarhatjuk.

Ilyen áron igen drága lenne a német nyelv és irodalom. Pedig a rendelet szelleme az, hogy a német nyelv helyes érzését kell megnyökereztetni a magyar ifjuban.

Ez nem lehet másképpen, mintha elkezdjük a németnyelv tanítást már a gyermek megszólalásánál, folytatjuk az elemi iskolában, végezzük az egyetemen, s gyakoroljuk magunkat benne a mindennapi beszédben.

Ha a német nyelv tökéletes beszélése éppen oly nélkülözhetlen, mint a milyenek a rendelet feltünteti, akkor talán jobb lenne a középiskolák német nyelvi tanszékeire is mind németeket tenni; sőt nem ártana, ha az elemi iskolákat is olyan tanítókkal látnók el, a kik a németet mint anyanyelvöket helyes nyelvrézással beszélük? És ne higyük, hogy ez olyan messze van attól, hogy megtörténék, ha a rendelet életbe lép. Minden szülő és iskola kötelességének fogja tartani, hogy gyermekeiről gondoskodják; azért megérhetjük, hogy nemcsak a családokban beszélnek németül, mint most is kivált a felsőbb körökben történik, hanem az iskolákban is csupán gyakorlás kedvéért. Hiszen magasabb rendű felfogás szerint a magyar nyelv a tudatlanok nyelve lesz, s ki akarná, hogy gyermekei a tudatlanok osztályába tartozzanak. Most is vannak már belakással összekötött iskoláink, a melyekben csupán gyakorlás szempontjából idegen nyelven társalognak a növendékek. Ezeknek száma szaporodni fog a rendelet következtében.

Hogyan állunk mi most még a közforgalmi nyelvvel, azt jobb nem is bolygatnunk. Anvnyit mégis meg kell jegyeznünk, hogy ha piacon, boltban, családban, iskolában, katonai pályán a német nyelvnek adunk előnyt; akkor nagyon szűk térre szorul a magyar nyelv.

És ez meggyalázása a magyar nyelvnek, a mit semmi irodalmi becse a német nyelvnek ki nem pótolhat.

Am azt mondhatná valaki, hogy talán nem is lenne oly nagy veszteség, ha szépen beléolvadnánk a művelt német nemzetbe. Mi erre csak azt feleljük, a mit Deák Ferencz felelt volt az ilyen értelemben őt rábeszélni akaró osztrák miniszternek. Nincs kedvünk meghalni azért, hogy a németek paradicsomában támadjunk fel. Nemzeti öntudatunk azt mondja, hogy van anyyi létjoga a magyar nemzetnek is, mint a németnek; ha megtartja eredeti sajátosságát s nem válik egyik népnek sem majmává. Aztán nincs is semmi boldogító a németté válásban. A nagy német nemzetben egy százalékkal sincs kevesebb elégedetlen s az élettel meghasonlott ember, mint köztünk magyarok közt.

A mi a német irodalmat illeti, anynyi csatornája mindig volt a német irodalomnak hazánk felé, a mennyi elég volt arra, hogy annak eszméi termékenyítőleg hassanak a magyar közművelődésre. Ha a gazda meg akarja öntözni rétjét, megelégszik egynehány bevezető erecskével, nem temeti viz alá az öntözés kedvéért az egész rétjét.

A német irodalom termékeinek beszivárgására nézve mi eddig soha semmi hiányt nem szenvedtünk. Hiszen egészben véve még most is alkalmasint nagyobb kelete van hazánkban a német könyveknek és lapoknak, mintsem a magyaroknak. Ezért van, hogy még tudásaink közül is némely kozmopoliták a német irodalmat gazdagítják. De nézzünk vissza csak a multba, mikor olyan erő-

vel tanították a latint az iskolákban, mint a milyen súlyt akarnak fektetni most a német nyelvekre. Megjegyezzük, hogy a latin nyelv hivatalos jellege mellett sem volt oly közönségesen ismeretes akkor, mint most a német nyelv. Menynyit küzdött a nemzet míg megszabadult ezen nyügtől, mely fejlődését hosszú időn keresztül akadályozta.

A magyar ember tiz mondatot sem tudott leírni, vagy beszélni latin szök nélkül. Ez már maga is elég baj volt. De még nagyobb rossz volt az a szellem, melyet a latin nyelv tulbecsülése elterjesztett. Az 1832—6-iki országgyűlésről azt jegyzi meg Kölcei, hogy egy magyar gróf sirva panaszkolta, hogy a latin nyelv helyett a magyart akarják hivatalos nyelvvé tenni. A magyar nyelv elvesztette hitelét; a magyar nyelv erejében nem bíztak a született magyarok. Csak később vették észre, hogy éppen az a körülmény teszi sürgetősebbé, hogy a magyar nyelvet természetes jogába visszahelyezzék, miszerint egy idegen nyelvet a magyar nyelv rovására anynyira védő gondolat meg tudott köztük teremni.

Csak később ébredt fel a nemzet arra a gondolatra, hogy valamint a növények csak kedvező talajban verhetnek gyökeret, úgy az eszmék is csak olyan körülmények között születhetnek, melyek az ő táplálásukra szükséges tényezőket magokban hordozzák.

A latin nyelv öszzetörte a nyelvrézetet, félrevezette a közgondolkozást, megvesztegette a nemzeties szellemet már egyszer a nemzet azon rétegében, a melykbe behatolt; ne ismételjük azt most a német nyelvvel. Már is eléggé érezzük a német nyelv romboló hatását nemcsak a tudományos irodalom nyelvében, de még a nép azon gyermekeinek beszédben is, a kik a népiskolák magyartalan kézikönyveiből merítették ismereteiket. Bizonyos, hogy a rendelet következményei nem fognak megállapodni azon határoknál, melyeket annak szerzői kijelelni szándékoznak. Ez okból bármily tisztelettel viseitettünk is a czél nemes volta iránt, az eszközt eltévészettnek tartjuk s a nemzeti érzés egész melegségével ohajtjuk, hogy a rendelet törjen vissza minél előbb végrehajtás nélkül oda, a honnan kiindult.

Fazakas József.

Tanfölygelői jelentés.

Méltóságos Gróf Főispán úr!

Tekintetes Közigazgatási Bizottság!

Kolozsmegye 1887/8 tanévi népoktatásügyi állapotról — Kolozsvár sz. kir. város kizárásával — a következőket van szerencsém jelenteni:

1) A tankötelesek öszses száma 23919, miben a megelőző évihez képest 1297 emelkedés mutatkozik, a mi az öszzeírásban követett szigorubb eljárás eredményének tekintendő. Az adott létszámból mindennapi (6—12 éves) tanköteles 18277 és ismétlő (13—15 éves) 5642. Míg a mult évben a tankötelesek a megye lakosságának 13%-át adták, e százalék a lefolyt tanévben 14.₂₅-re emelkedett.

A felekezetek között a tankötelesek öszses száma így oszlik meg: róm. kath. 941, gör. kath. 11782, gr. keleti 4073, helv. hitv. 5492, ág. hitv. 944, unitárius 163, Mózes vallású 524. E számok a következő nemzetiségi csoportokat adják: magyar 7120=29.₇₇%, német 944=3.₉₅%, román 15855=65.₂₈%.

2) Az iskolabajárók öszses száma 18754, miben a megelőző évihez viszonyítva 480 emelkedés mutatkozik. Az iskolabajárók a tanköteleseknek 78.₄₅%-át teszik, a mi a mult évihez képest 2.₃₃% viszszaesést mutat. Ez azonban korántsem bizonyít tényleges hanyat-

lást iskoláztatásunkban, hanem igenis hívebb visszatükrözését a valódi állapotoknak. Ugyanis már a múlt évben jeleztem volt, hogy az iskolabajáróknak akkor kitüntetett 80,78%-át a mi viszonyainkhoz mérve igen magasnak vélem, s e nyilatkozat indokolásul rámutattam a tankötelesek összeírásában észlelt hiányokra.

A lefolyt tanévben szigorubb intézkedéseket tettem az összeírás iránt s az elért csaknem másfélszer többlet csakugyan bebizonyította föltevésém alaposágát s az akkor magasnak tartott iskolabajárók százalékát 2,33%-al lejjebb szállította. Hogy tehát statisztikai munkálatunk teljesen megbízható legyen, ezen az uton tovább kell haladnunk. Az iskolabajárók most kitüntetett százaléka is t. i. előttem még mindig igen magasnak tetszik. Okul e föltevéshez az iskolai hatóságok azon hiu törekvését említem föl, melynél fogva azok az iskolázás viszonyait a valónál kedvezőbb színben igyekeznek föltüntetni. E törekvés elhárítására iskolátogatásaim alkalmával részint az adatok közvetlen gyűjtése, részint a már beküldötteknek fölülvizsgálata által igyekszem hatni ugyan, de éppen e közben olyan iskolai rendtartási hiányokra jövök rá, a melyek a tévutra-vezetést, a hamis kimutatásokat mintegy lehetővé teszik. A felekezeti iskolák egy nagy részénél ugyanis nem vezetnek törvény által előírt felvételi naplókat, s így az iskolabajárók létszámát kényök-kedvök szerint magyarázgatják. E hiány pótlására közvetlenül is minden egyes esetben intézkedem s már a tek. közgazg. bizottság közvetítését is volt szerencsém igénybe venni. Így szótan remélem, hogy az iskolabajárók százaléka még valamivel esökkenni fog, de aztán az a valóságot híven is fogja kifejezni. Nekünk pedig arra van szükségünk, hogy magunkat megismerjük s csak is olyanoknak tűnjünk fel, a milyenek vagyunk, hogy aztán a tényleg létező bajok orvoslására teljes erővel törekedhessünk.

Az egyes felekezetek tanköteleseinek iskolabajáró százaléka a következő: róm. kath. 88,95-, gör. kath. 81,49-, görög keleti 68,31-, helv. hitv. 77,72-, ág. hitv. 96,19-, unitárius 62-. mózes vall. 51,91%. Az átlagos 78,45%-ot fölülhaladja az ág. hitv., róm. kath. és gör. katolikusoké. A többi azon alul marad. Az unitáriusok alacsony százalékát a szováthi állami iskola okozza, melynek elégtelen tanhelyiségeibe a tanköteleseknek alig egy harmada fogadható be. A Mózes hitűek pedig olyan helyeken, a hol jó magyar iskola nincs, nem igen járatták gyermekeiket iskolába.

3) Az iskolák száma a múlt tanévben 304 volt. Ezek közül állami 27, köztük egy felső leány- és egy polgári fiu-iskola Bánffy-Hunyadon, községi 7, felekezeti 270. A felekezeti közül róm. kath. 12, gör. kath. 153, gör. keleti 46, helv. hitv. 51, ág. hitv. 7 és Mózes vallású 1 Új iskola e tanévben nem létesült: Ellenben tanítóhiány miatt szünetelt az egeresi, kórodi, és burjános-budai helv. hitvallású, farnosi gör. kath., ó-nádasi gör. keleti, együtt 5 iskola. A botházi gr. kath. tankötelesek Tótházára, a szt.-márton-macsikásiak Magyar-Macsikásra, a kendermáli gr. keletiek pedig M.-N.-Zsomborra járnak iskolába. Tizenegy iskolába a szomszéd községbeli tanító járt át tanítani. Bogácon és Pusztaszt.-Miklóson semminemű iskolázás nincs.

4) A tanítók száma egygyel nevekedvén a b. hunyadi polg. iskolánál, jelenleg 331. Ezek közül férfi 308 (köztük 32 lelkész), nő 23. Képesített 214, nem képesített 117. Rendes 261, segéd 70. Tanítónő az állami és községi iskolákon kívül csak a kolozsi róm. katolikus leányiskolánál van alkalmazva. Több tanerővel bíró felekezeti iskola: az ágostaiaknál a vajolai 2-, batosi 3-, a

dedrádi 4 és a tekei 5 tanítóval; a gör. katolikusoknál a gyalui 2 tanítóval. Az államiak közül csak egy tanítóval a borsai és m.-macskási, kettővel a szováthi, csucsei, gy.-vásárhelyi, györgyfalvi, hidalmási, kidei, kolozsi, mócsi és szucsáki-, hárommal a kalota-szt.-király-zentelki-, négygyel a gyalui, kilenczezel a b.-hunyadi elemi iskola s nyolczezel az utóbbi helyen levő felső nép- és polgári iskola van berendezve. A községiak közül az inaktelki és nyárszói 1-1-, a mérai, mákói és m.-valkói 2-2 tanerővel bír.

5) Az iskolák közül saját tanhelyisége van 260-nak, bérhelyiségben van 44. Ez utóbbiaknál tehát mindenütt s az elsőknél is sok helyen volna szükség új építkezésre. Ilyen azonban a lefolyt év alatt csak kettő történt. Ezen kívül a kolozsi állami iskola is állandó helyiséget nyert, a mennyiben sokszoros utánjárással, sikerült a pénzügyminiszteriumnál kieszközölnünk egy két föld kiterjedésű telket a rajta levő épületekkel, az előbbi időben bányanagyi, később ispáni laknak átengedését, az iskola számára és tulajdonába. Itten a szükséges átalakítások megtörténvén, ugy a fiu mint a leányiskola észszerűen elhelyeztetett s az igazgatótanító is jó lakást kapott. A tágas kerti helyiség pedig lehetővé teszi a gyermekeknek a gyümölcsfatenyésztés és nemesítésben való kiképzését.

A b. hunyadi állami iskola számára a volt gyermekjáték-tanműhelyből, kellő átalakítással szintén berendeztünk 3 észszerű tantermet, melynek költségeit, házi kezelés mellett, a pártatlan ügybuzgó gondnokság saját felelőségére szóló kölcsönrel fedezte, minek törlesztésére sikerült a nmlgu miniszteriumnál az eddig fizetett házbért 12 évre folyóvá tétetni. E terjedelmes iskolának már most csupán két leányosztálya van bérhelyiségben, de teljes reményem van ezeket is mihamarább saját tanhelyiséggel látni el. Ezekon kívül az építkezés teljesen elő van készítve a mérai és inaktelki községi iskolánál. A belső felszerelés sok nemű hiányain a múlt évben alig pótolótt valamit egy néhány iskola.

A tanításban való előhaladást nagyban gátolja a tankönyvek és taneszközök hiánya. Az iskolabajáró 18754 gyermek közül se tankönyve, se más taneszközei nem voltak 7357-nek.

Az iskolabajáró gyermekek együttesen 100172 egész napot mulasztottak, a mi egy nyolcz-hónapos tanévből a rendes szünnapok leszámítása mellett, 676 folyton hiányzó gyermeknek felel meg, vagyis az iskolába járók főösszegét ennyivel csökkenti.

Büntetésre kiírt mulasztási eset 9744 volt, mely czímen átlag ugyanannyi forint folyhatott volna be az iskolák pénztárába Bevéttetett pedig tényleg 338 frt. 65 kr. mely körülmény sem az iskolai, sem a községi előjárók erélyes buzgalmit nem tanusítja.

A törvény által hat tanfolyamra tervezett beosztás az állami és községi, meg az ág. hitv. iskolákon kívül sehol sem található fel megyénk területén. A mely iskolánk az említettekön kívül e tekintetben legtöbbször haladott, az legfennebb háromra vitte fel. A nagy része azonban csupán egy kezdő és egy tovább haladó általános osztályozással nyomorog. Ilyen körülmények között rendszeres iskolai tanításról a nagy többségnél nem lehet szó, annyival inkább nem, mert a törvényben minimumképen 8 hónapra szabott tanév az iskolák többségénél nem tartatik ki. E tekintetben azonban állami és községi iskoláink — egy kettő leszámításával — dícséretes kivételt képeznek, mert ezekben már rendszerrel vált a tanévek szeptember 10-ikén való megnyitása s május, sőt junius végén való bezárása, minélfogva itten

9—10 hónapra megy az iskolai év s így természetesen az előhaladás is összehasonlíthatatlanul fölötte áll a többieknek.

A magyarnyelv tanítása csaknem mindenütt folyamatban van, de az eredményt kielégítőnek teljességgel nem mondhatom. Á mit e tekintetben felmutatnak, az inkább a kényszerűség, mint a szükség és hasznosság bélyegét hordja magán. A száz iskolák azonban feltétlenül jobban megfelelnek e tekintetben is a várakozásnak, mint a románok.

6) Az iskolák mult tanévi költségei 90894 frt mentek, mely összegben a tanítói és iskolai lakbérégyenértékek is bennfoglaltatnak. A bevétel részletezve: fkvóságok után 10953-, tőkepénz után 2596-, tandíjból 13555-, állami segély 27433-, községi segély 4679-, egyházi segély 26391-, egyéb forrásból 5287 forint. A kiadásban tanítói fizetésekre 75381-, fűtés-tisztogatás és kisebb javításokra 6818-, tantermek felszerelésére 957-, szegény gyermekek segélyezésére 571-, vegyesekre 1247 és tőkésítés, vásárlás, építkezés legfőképp pedig házbérekre 5920 forint fordítatott.

A tanítói fizetések átlaga 225 forint. Tényleg pedig e javadalom a legszélsőbb határokon 30 és 600-, a zöme pedig egy- és kétszáz forint között változik.

Ifjusági- és népkönyvtár 41 iskolánkban van.

Iskolai takarékpénztár 7 iskolában kezeltetett s 237 gyermek 571 frtot takarított meg.

Ezen főbb adatokban vázolván megyénk népoktatásügyének mult tanévi állapotát s idecsatolván egyuttal a szokott rovatos kimutatást is. tisztelettel kérem e jelentésemet tudomásul venni s azt a szokott félévi felterjesztés keretébe beilleszteni.

Teljes tisztelettel lévén

a Mltgs Főispán urnak és a tek. Közigazgatási bizottságnak,

Kolozsvárt, 1889. január 4. alázatos szolgája

Kozma Ferencz,
Kolozsm. kir. tanfelügyelője.

A fegyelmezés mint az iskolai nevelés elsőrendű tényezője.

(Vége.)

Megbizunk egyeseket, hogy óráközökben a rendetlenkedőket megintsék és feljegyezzék. A tanulóknak a „vigyázó“ kezdetben nem imponál. A megbízott panaszt emel. Ilyenkor szigorú vizsgálatot tartunk. Ki fog tűnni, bevallják-e a tanulók hibáikat, vagy tagadják. Tehát megtudjuk, kik a mentegetődzők és kik a hibáikat beismerők. Tagadás esetében az osztályt tanuskodástevése hívjuk fel. Ekkor megtudhatjuk: összbeszéltek-e vagy nyíltan bevallják a dolgot. Ismétlődő esetekbe kiviláglik az is, hogy kik bizonyítanak vagy tagadnak pajtáskodásból. A vigyázók jelentéseit óvakodva kell fogadnunk s mindig vallatásra fognuuk a kifogásoltakat. Ezek ily módon hozzá is szoknak a dolog nyílt bevallásához, másrészt meg igazságtalanul nem fogunk itélni. De a mily tartózkodással fogadjuk a „jelentéseket.“ úgy figyelünk arra is, hogy a megbízott komolyan és igazságosan teljesítse megbízatását. A pajtáskodásnak elejét kell venni. A fel sem vevést megakadályozni.

A szabadban való tartózkodáskor, ha a tanulók egyes csoportokban játszadoznak, egyikhez is, másikhoz is elmenvén, így a tanulók megszokják, hogy a többi csoport zavartalanul foglalkozik. Most szinteg beszélgetünk az egyik csoporttal, tényleg azonban tanulmányozzuk a töb-

bit. És mennyire kiismerhetjük ilyenkor a veszekedő, a türelmetlen, a haragos elemeket. Beigazolja ilyenkor magát az írgy, a malitiosus, az emberkerülő. Megtudhatni, kit kihez vonz szíve. És ez is fontos. „Ökröt szarváról, embert társáról ismernek.“ Ily látogatásokkor feltűnően térünk egy-egy csoporthoz. Az illetendő, tisztességes és tanárját szerető tanuló mindjárt felhagy a játékkal. Sok meg fel sem veszi tanárja jelenlétét. Ez is hasznos tapasztalat. Megtudjuk, kinek milyen dózist adjunk az előjárókat illető tisztelet-nyilvánításra vonatkozó leczkéből. Ugyaníly alkalommal ki fog tűnni, kiben van meg nagyobb mértékben a feltűnési viszketeg? Az ilyen, a hiú, a henczegő gyerek ugyancsak körülöttünk fog forgolódni és hangjában s viselkedésében erőnek-erejével magára akarja vonni figyelmünket. Persze úgy gyógyítjuk a baját, hogy egyet fordulunk tőle—elfelé.

Felkeressük a tanulókat játékaik közben. Eljárszunk magunk is velük. A játék a tanulókra nézve úgy is nagyon szükséges. „A játékban meg van a költőiség, fontos szerepet játszik benne a képzelem, a gyermekeknek ezen boldogító lelki állapota; kedveltté teszik a társulási ösztön kielégítése, a vígság, a közös együtt örvendés. Az érdekeltséget fokozza azon szabadság és nyíltság, melylyel gondolatainkat és érzelmeinket korlátozás nélkül nyilváníthatjuk. Itt a természet a maga eredetiségében nyilvánul. A gyermekjáték nélkülözi a f-szességet; ott a testvériség és egyenlőség uralkodik. A gyermek játékában nem ismer gazdagot, szegényt, urat vagy szolgát, nem ismer nemzetiséget vagy felekezetiiséget. . . . A gyermekre nézve a játék életszükség; ez fejleszti testét, öbreszti szellemét s e kettő által annak erkölcsét. A játék már maga a legjobb fegyelem. Olyan gyermeket, ki a játékban vidám társainak örvend, könnyű fegyelmezni, de a játékkerülő már nehéz.“*) És a gyermekek hajlamait, vágyait ekkor lehet legjobban kiismerni. Játék közben nyilvánul a gyermek természete is igazában. Ki az iskolában esetleg csendes, szinte ügyetlen, játék közben lehet igen élénk. Mig a kinek neve nap-nap mellett a vigyázó listáján szerepel, játék közben ügyetlennek, sőt félrevonulónak bizonyulhat be. Az első tapasztalat felköltheti gyanunkat: vajjon nem alattomos gyermekkel vane dolgunk? A játék közt ügyetlen, de iskolában élénk lármás gyerek meg a legtöbb esetben rendgyűlölőnek, kamasznak igazoltatik.

Ha a gyermek egyediségét kiismertük, ahhoz mértén alkalmazzuk a fegyelmezés eszközeit. Szigoruan distingváljunk mindig s a fenyítési fokozatot gondosan tartassuk. Minden hibát az arra legalkalmasabbnak bizonyult óvszerrel javítsunk. Csak így érhetjük el a minden fegyelmezés igazi czélját; megutáltatni a rosszat, szoktatás által megkedveltetni a jót és folytonos számonkérés hatása által a tanulót lehetetleníteni a hiba elkövetésében s így a büntetést lehetőleg kiszorítani.

A fegyelmezésnek ezer módja van. Figyelmeztetés, intés, dorgálás magánosan négy szem közt, szidás az osztály előtt nyilvánosan, kiállítás a padból, ezek közönségesen alkalmazhatók. Van azonban számtalan más eszköze is a fegyelmezésnek. A ki például óráközökben lármázik, annak több egy; utóbb több tanóra előtt a padban nem szabad ülnie. A ki még úgy is rendetlenkedik órák előtt, vagy mi több: a tanítás alatt is, annak meg nem engedjük, hogy a többivel az intézet udvarára menjen és szórakozzék. E tilalom kezdetben egy-két napra szóljon. Később egész hétre is meghosszabbítható. A hanyag,

*) Samu József: Fegyelem és játék. (Emlékezéseimből) (Néptanítók Lapja. 1884. 44. sz.)

fejjelmenten tanulót nem részesítjük a közös játékban. Nyári időszakban fürdenie, télen korcsolyázni, csak előzetes és egy alkalomra adott engedély alapján mehet. Mindkét üdülés élvezete egyes esetre vagy több hétre is eltiltható.

A fegyelmzés igen fontos tényezője az iskolai nevelésnek. A tanítás eredménye is sok esetben a fegyelmzésétől függ. A fegyelmzés kiterjed a tanuló magaviseletére az iskolában és pedig a tanítás alatt, előtt és az óráközökben; sőt a mennyire lehetséges iskolai fegyelm alatt kell a tanulóknak akkor is lenniük, a midőn ki-

lépett az iskola kapuján; mert az iskola falain kívül tanusított viselkedésért is számolnia kell.

Gondosan s a maga helyén alkalmazva a fegyelmzést, a növendékek kebelében felébresztheti a rend és munka iránti előszeretetet, a becsületérzetet, a hálát, a kegyeletet, az ambíciót s a köteletségérzetet. Gyengíthetni a rosszra való hajlandóságot, erősíthetni a jóra irányuló törekvést. Azért hát a fegyelmzésre kiváló gondot fordítsunk.

Dortsák Gyula.

T Á R C Z A.

A kátrány-festékekről.

A régi Rómában, a császárok idejében, a fényűzés aranykorában több ízben szigorúan tiltva lón a biborhagyló felséges festőanyagával, a biborral festett ruhák viselése, mert ezt még azon korban is igen káros luxusnak tartották s csak is a caesarok tartották fön maguknak a jogot, hogy biborban pompázhassanak diadalmenetjök alkalmával, hogy így még inkább emeljék hatalmuk fényét. Oly értéket képviseltek a bibor ruhák akkor, mint napjainkban a fejedelmi kincstárak, vagy egyes pénzkirályok gyémántjai, gyöngyei, vagy egyéb ritka mükincsei. Róma nemes ifjai és hölgyei irigykedve szemlélhették a fényűzés netovábbját képező bibor-ruhákat; pedig ma a szegény is versenyezhetne a színek pompáját illetőleg, a diadalmenetben biborral ékeskedő caesarokkal. Ha ma egy divatárú kereskedő a vevőnek összehasonlításul egy biborral és egy anilin vörössel festett kelmét tenne ki és az előbbit ajánlaná, a legtöbben, itélve a külszín és nem a belérték szerint, bizonyosan az utóbbit választanák.

A mint az anilinvörös, úgy más színű kátrány festékek is gyorsan tért foglaltak és egymásután kiszorították az eddig használt, sokszor egészségügyi szempontból ártalmas, sőt mérges festékeket. Apáink bizonyosan még sokat használták a szép, de mérges schweinfurthi zöldet, a mely az igen mérges arsen- és rézvegyületekből készült. Ma ennek helyét egy igen ártalmatlan és azért mégis sokkal szebb zöldszínű festék foglalja el, a malachit- vagy victoriazöld. Voltak ismét olyan festékek, a melyek bizonyos növényekből lettek nyerve és miután e növényeket okszerűen kellett művelni, a festék ára magas volt. Ma előállítják ugyanezen festéket mesterséges uton és beszállítják az árát sokszor egy tizedrésznnyire. Egy ilyen festék az alizarin, a melyről részletesen fogok megemlíteni. Egyáltalában alig képzelhető a színeknek valamely árnyalata, a mely az eddig feltalált kátrány festékek sorozatában helyet nem foglalna és miként a nap színekében a színek a legszebb átmenetet mutatják a vöröstől egészen az ibolyáig, közbe foglalva a narancs-, sárga-, zöld- és kék színeket, valamint ezeknek legfinomabb árnyalatait, úgy a kátrány festékek is összefoglalhatók egy teljes színekép alkotó skálába. A kátrány festékeknél azonban még az úgynevezett kevert színekből is egy tekintélyes sorozat állítható össze. Tekintve azt, hogy úgy a fő- mint a kevert színek száma napról-napra növekszik, még felsorolásukba sem boesátkozhatom, mert már ez is egy igen tekintélyes kötetné nőné ki magát s azért inkább egy általános képet kívánok ezekről nyújtani.

Csodálatos, hogy ezelőtt 30 évvel mind e színpompáról még nem tudtak semmit, -nem mintha a nyers

anyag ezek előállítására nem lett volna meg, hanem hiányzott még a teremtő szikra, mely e nyers anyagból a ragyogó színeképet elővarázsolja.

Mielőtt a kátrány festékeket rendre vennők meg kell ismerkednünk először a forrással, melyből az átalakulások érdekes sorozatán át a színek birodalmába jutunk. Valóságos kincs ez a forrás, melyet a föld már sok évezred óta rejt méhében s e kincset mi az éltető nap hő és fény sugarainak köszönhetjük. A föld őstörténelmének azon korszakában, a midőn a mostani mérsékelt öv is a tropikus nap hatása alatt állott, a pálmafélék sűrű erdei móhon alakították át a nap hő- és fény sugarait vegyi erélylyé. Ezen vegyi erély az őserdők eltemetése és lassú korhadása után igen sokáig fekvő töke maradt, a míg aztán bekövetkezett az idő, hogy e vegyi erélynek ismét át kellett alakulnia hővé és fénynyé. Ezen a hőt és fényt vegyi erély alakjában rejtő, mérhetlen kincs a korszorú költőnk Jókai Mór által „fekete gyémánt“-nak nevezett közszen. Valóban alig van test, a melynek az emberiség a vas mellett a civilizáció utján való fényes előrehaladásában többet köszönhetne, mint a közszen. Tekintsünk az ipar, vagy a technika bármely ágára, mindenütt ott találjuk a közszenet, mint óriás erejű munkást és a vasat, mint ezen óriás, hol romboló, hol pedig alkotó szerszámát.

A közszennek az emberiség szolgálatában nem jutott mindig egyenlő szerep. A régiak megelégedtek, ha viszszakövetelheték a napnak beléje fektetett hő készletét s azért eleinte itt-ott tüzelő anyagnak használták csak. Az égés folyamatánál, a midőn a szén egyesül a levegő élellyével, a vegyi erély ismét hő alakjában nyilatkozik. Bár ez, a mai chemia alapját tevő fölismerés csak a mult századból eredő, mégis már korábban öntudatlanul kényszerítették a közszenet, hogy az elégséhez szükséges élellyt válaszszza le magának oly testekből, a melyek ezt készségesen adják át, nekünk pedig élellytől mentes állapotban igen nagy szolgálatot tehetnek. Így keletkezett a fém-, de különösen a vaskohászat. A szén először szegődött be munkásnak, de a midőn a vasérczekkel a kohóban birokra kelt és elválasztotta egymástól az élellyt és vasat, ez utóbbiban maga magának kovácsolta azt a hatalmas szerszámot, a melylyel a következő epochalis és még folyton tartó gőzkorszakban, mint titáni munkás csodákat művelt és művel. Megszünteti a távolságokat, átfurja a hegyek legkeményebb szikláit, áthidalja a mély és széles folyókat, megörökíti a gondolatokat és mindenütt, a hol megjelen, áldást és gazdagságot áraszt.

Majdnem egy időben, hogy a közszen millió és millió ember helyett dolgozó munkásnak lett befogva az által, hogy az égésnél felszabaduló hő a gőzgépeket hajtó

gőzerő alakjában nyilatkozott, az emberiség arra is kényszerítette, hogy valamint a nap beléféktetett hősugarait, úgy szolgáltatása át a fénysugarakat is és álljon be éjjeli napnak. Azt tudták, hogy a köszén nem áll tiszta szénnyből, hanem csak 60—70 százalékából s hogy a többi, egynehány százalék kivételével, oly vegyületekből áll, amelyek a szénből kiüzve, meggyújthatók és erősen világítanak. A szénből kiüzött és világító lánggal égő termények többnyire gázalakúak lévén, a világítás e nemét, gázvilágításnak nevezték. A világvárosokban csakhamar gyárak épültek e világító gáz előállítására és ma már annyira elterjedt az, hogy alig van valamire való vidéki város, a mely nem dicsekedhetnék gázgyárral.

A gázgyártás elve röviden a következő: vesznek oly köszén, mely lehetőleg sok elűzhető vegyületet, ugynevezett szénkönenyt tartalmaz. Ezen köszén nagy, zárt és tüzet álló edényekben (retortákban) hevítik (a mely művelet száraz lepárlásnak lesz nevezve) és a távozó gázokat egy a retorta felső részén alkalmazott csövön vezetik el. Ezen távozó gáz igen sok és a legváltozatosabb összetételű vegyületek keveréke. Ezek között vannak olyanok, a melyek azonnal, a mint az elvezető csővel kapcsolatban levő ugynevezett hűtőcsövekbe jutnak, megsűrűsödnek cseppfolyó terményekké. A gáz további útjában keresztül halad ugynevezett mosókészülékeken, a melyek meg vannak töltve egy bizonyos magasságig vizes sósavval. Itt vissza lesz tartva a gáz nagy mennyiségű ammoniak-tartalma, a mely ammoniak a mosó vízben levő sósavval egyesül salmiákká és ez alkotja a gázgyárak egyik mellékterményét, a mely fehér rostos tömegekben lesz áruba bocsátva. A mosókészülékből a gáz a tisztító készülékekbe és innen a nagy gáztartóba (gazometer) jut, a melyből a főcső és ebből a számtalan mellékeső kiágazik, vive a világító gázt a város minden irányába.

Térjünk most vissza azon terményhez, a mely a hűtőcsövekben cseppfolyósított állapotban gyűlt össze. Ezen sűrű, majdnem fekete, kellemetlen szagú tömeg a kátrány, a gázgyártásnak, a retortában visszamaradó koksz mellett, fő mellékterménye.

Eleinte a gázgyárosoknak ugyancsak meggyűlt a bajuk ezen kátránnyal, mert csak fa- vagy papír-fedőlemezek bevonására lévén fölhasználható, a gyárak közepében halomra gyűlt és időről-időre eltakaríttatása költségbe került. Később beható vizsgálat tárgyává tették ezen kátrányt és azon meggyőződésre jutottak, hogy még sem olyan haszontalan anyag ez, mint eleinte hitték.

(Folyt. következik.) Koch Ferencz.

EGYESÜLETI ÉLET.

A gyalui tanítói kör f. hó 16-án tartotta meg az évi első rendes gyűlését Bitai György elnöklete alatt a következő tárgysorozattal.

A gyűlést megelőzőleg Póczi Gyula a II-ik fiuosztályban nyilvános tanítást tartott. A tanításnál a kör tagjai szép számmal jelentek meg és a megbirálásnál élénk eszmecsere keletkezett. A bírálat befejezése után kezdetét vette a gyűlés.

A mult gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése, és a tisztikar lemondása után Jónás József nagy kapusi ev. ref. kántor tanító korelnök felhívta a tagokat elnök és jegyző választásra. A kör egyhangulag Bocz Istvánt választá meg elnökének, ki e tisztet több éveken keresztül nagy buzgósággal, s fáradhatlan munkássággal viselte.

Jegyzőnek Póczi Gyulát választották meg. Elnök és jegyző elfoglalván helyeiket, s megköszönvén a bizalmat, elnök felkérésére Józsa Dániel bejelentette a nyilvános tanítás megbirálásának eredményét, mely szerint azt a bizottság sikerültnek mondta ki.

Ezt követőleg Gáspárik Ilona tanítónő tartotta meg gondallal irt felolvasását: „Az iskolai fegyvelemről.“ A szép felolvasás felolvasó szakképzettségéről, és tapasztalati böjmereteiről tett tanúságot. Az átiratok és indítványok tárgyalása után: elnök a gyűlésen megjelent vendégeknek s tagoknak érdeklődésökért köszönetet mondván, a tagokat egyetértésre és munkásságra buzdította s ezzel a gyűlést bezárta.

Póczi Gyula, k. jegyző.

A besztercze-naszódvármegyei általános tanítóegyesület beszterczei fiókköre febr. hó 19-én Beszterczén, az áll. el. népiskola helyiségében tartotta rendes köri gyűlését. A gyűlést, mely rövid megszakitással késő délutánig tartott, dr. Havas Gyula, kir. tanfelügyelő úr érdeklődő figyelemmel végig hallgatta és többszöri felszólalásaival a tanácskozás menetére irányítólag befolyt.

Elnökölt Czvajna József, polg. isk. igazgató Volt két gyakorlati tanítás a beszéd- és értelemgyakorlatokból. Az egyiket Koczovszky Mariska, róm. kath. tanítónő, a másikat Miskolczi Pál, áll. isk. tanító tartotta. A tanítások a bíráló bizottság jelentései értelmében sikerülteknek mondattak ki. Ezután Frics Jenő felolvasta „a babonáról“ szülő értekezését. Igen érdekes és tanulságos vitatkozásra adott alkalmat a kitűzött vitatétel: „Szükséges-e a népiskolában a földrajznak rajzoltatással való tanítása?“ melyet Mihály Gábor, áll. el. népisk. tanító bocsátott vitatás alá. Mihály G. beható tárgyismerettel s sok jellemző adattal megvilágította a kérdést, és szakavatottsággal támogatta határozati javaslatát, mely szerint a földrajznak rajzoltatással való tanítását az osztott és osztatlan elemi népiskola III-ik osztályában feltétlenül szükségesnek tartja, mert az képezi a térkép-olvasásnak egyedül alapját és ez biztosítja a földrajzi tudás elsajátítását, megtartását és maradáóságát. A felsőbb osztályokban azonban nem szükséges, mert a folytonos gyakorlás mindinkább nagyobb önállóságra hozza a gyermekeket a térképek olvasásában annyira, hogy tudni fogják az eléjük tett térképet olvasni, ha után nem rajzolták is. Azonban, ha valaki a felsőbb osztályokban is rajzoltatni akar, akkor is nem szabad otthon rajzoltatni, mint sokan teszik, hanem az iskolában és ha kell, a tanító útbaigazítása mellett Szentpéteri János, Grivasz Klemen, Kovacsik János, Krámer Gyula, Frics Jenő, Molnár Albert, Hamborszky Gyula és dr. Havas Gyula, kir. tanfelügyelő felszólalásai után a gyűlés elfogadja a határozati javaslatot egész terjedelmében azon hozzátevéseivel, hogy a földrajznak rajzoltatással való tanítását a népiskola felsőbb osztályaiban is szükségesnek tartja.

Az indítványok során a gyűlés Rezső trónörökös őfészege elhalálása fölött legmélyebb, fájdalom-szülte részvétet fejezi ki

A tisztujtáson megválasztottak Szentpéteri János elnöké, Kovacsik János alelnökké, Molnár Albert jegyzővé, Franchy József könyvtárossá; Grosz Janka, Koczovszky Mariska s Czvajna József választmányi rendes tagokká, Máté Ilona s Pap Mihály választm. pótagokká.

Tanító-testületünk nevelésügyi bizottsága ülést tartott január hó 29-én. Értekezett Schwarczel Ádél tételről: A felsőbb osztályokban szükséges-e a szemléltetés, a számtani műveletek tanításánál s ha igen, milyen legyen az? Előadó értekezését, melyet a bizottság több oldalról megbeszélvén jóváhagyott, jövő számunkban egész terjedelmében közöljük.

A könyvbíráló bizottság ülést tartott m. hó 12-én. Bírálatot olvasott fel: Pap Mari a Madzsar János „Szám-tani Vezérkönyv“-e II-ik kötetéről és az elemi III- és IV-ik oszt. számára irt „Példatár“-áról. Bíráló alaposan kimutatta, hogy egyik könyv sem felel meg céljának s azért nem ajánlható.

A bizottság meggyőződött, hogy bírálónak igaza van; ennél fogva e könyveket a bennök eléforduló sok módszertani hibák miatt nem ajánlja. A bírálatot közölni fogjuk.

Másik bíráló Elek Gyula volt. Megbírálta Csiky Béla Kolozsvár és az erdélyi részek vázlatos földrajza" cz. elemi iskolai tankönyvét. Bíráló több fogyatkozást talál e könyvben a tananyag megválasztása, berendezése hiányosságai tekintetében; ezért óhajtáná, hogy ezen hibák kiküszöböltsanak ki, mielőtt a könyv használatba menne.

A bizottság összehasonlítván a könyv érdemeit és fogyatkozásait határozatilag kimondja, hogy felvehető az ajánlt könyvek sorába. A benne eléforduló tévedéseket maga a figyelmes tanító is kijavíthatja.

I R O D A L O M.

Földrajz a polgári leányiskolák I. osztálya számára, a legújabb miniszteri tanításterv nyomán írták: *Dr Hunfalvi János és Schneider János*. I. rész. A magyar szent korona országai és Európa többi államai. Budapest. 1888. (Ára 80 kr.)

A felsőbb leányiskolák és polgári leányiskolák tankönyvszáma annyi, hogy örömmel fogadjunk minden újat, a mely a nevezett iskolák számára jelenik meg a piacon.

Azonban dacára annak, hogy e munka a használható tankönyvek közé tartozik, még sem felel meg mindenképpen a hozzá kötött várakozásnak, sőt feltűnő az, hogy a hivatkozott tárgyaló I. szakasz adatai néhol hamisak, néhol nem felelnek földrajzi irodalmunk azon kitűnő művének: a Hunfalvi János féle egyetemes földrát II. részének*) adataival.

A könyv 4 szakaszra oszlik. Az I. Magyarországot, a II. Ausztriát, a III. Európa országait tárgyalja; a IV. Európa néprajzi és politikai áttekintése.

Előadását a fővárossal, s ennek környékével kezdi, s aztán áttér az Alföldre. A 3. pont alatt a Duna és a Dráva közét, 4. a Dráva és Száva közét, 5. az Észak-nyugati felföldet, 6. az Észak-keleti felföldet és 7. a Délkeleti felföldet tárgyalja. Ezután következik a 8. rész, mely Magyarországról általában szól, tehát összefoglalja a tanultakat s az áttekintést ad hazánk földirati és néprajzi viszonyairól.

A tanmenet e szerint megfelel a földrajzi tanítás ezen fokának. Hibásak mindazon könyvek, melyek általános ismeretekkel kezdik a 10 éves gyermek számára írt tankönyvet, s általános nagy vonásokban beszélnek olyan dolgokról, melyeknek részleteiről a tanuló még semmit sem hallott.

A nyelvezet egészben véve elég világos és értelmes, azonban korántsem állíthatom azt, hogy a könyv sehol sem felel meg arról, hogy csak 10 éves leánykákkal lehet dolgozni. Ime néhány példa: „A Duna könykhajlása által megváltozott részében veszi kezdetét a délnyugatra vonuló Vén-hegység,” stb. vagy: (a Dráva és Száva közéről) „Hazánk délnyugati része kettős jellegű. A Dráva és Száva folyók köze egy völgyről kelet felé lejtősödő földszalag, melynek legmélyebb mélyedése ott van, a hol a Száva a Dunába ömlik.” stb. vagy: „Hazánkban a Duna balpartján elterülő részét a már ismert Alföldön kívül hegyek borítják, melyeket a Kárpátok rendszerére elnevezés alá foglalunk össze.”

Nem mondom, hogy az idézett mondatok nem helyesek és értelmesek, azonban nincsenek a 10 éves gyermek megértéséhez mérve, a mi megnehezíti reánézve a tanulást.

A mi az említettem tévedéseket illeti, azok közül csak a következőket:

1.) Krassó-Szörény megyét két helyt tárgyalja 1) az

*) A magyar szent korona országai, különös tekintettel a földrajzi viszonyokra. Budapest 1886. Ára 5 ft.

Alföld rovatóban, 2) a délkeleti felföld rovata alatt; s ide is tartozik az földrajzilag egészen, mert területe nem síkság, hanem magas hegyekkel van borítva, ennél fogva az Alföldről szóló részben nincsen helye.

2.) Az „Északnyugati határláncolat”-ról beszélve, így szól: „első” része a Babiagura, a második a Beszkidek, a harmadik a Javornik. Hol keresse már most a gyermek a hegyláncolatnak u. n. „első részét?” Természetes hogy főnak az ilyen kifejezésen, mert mi szolgáljon az első ségre irányadóul? A legtöbb gyermek a hegylánc déli szakaszában fogja keresni az első részt! Az „első, második, harmadik” stb. kifejezéseknek egyáltalán nincs helye az ilyen megjelöléseknek.

3.) A Délkeleti felföld nyugati határláncolatának azon szakaszáról beszélve, mely a Maros és Sebes-Körös közt emelkedik ezeket mondja: „Az erdélyi ország rész nyugati részét a Maros és a beléje ömlő Aranyos által körülzárt Erdélyi-érczhegység és az ennek északnyugati kiágazása gyanánt tekinthető Bihari-hegység képezi.” Nyelvtanilag is nehézkes ez a mondat; de főleg azért idéztem, mivel az Érczhegységet tekinti főtömegnek, s a Biharit e tömeg kiágazásának, vagy mellékhegységnek. Holott a Biharit e tömeg magasabb, hatalmasabb alakulás, mint az Erdélyi érczhegység és ennél fogva Hunfalvi egyetemes földirátának II. részében a 677-ik lapon ezeket olvassuk: A Sebes-Körös és Maros közt „legmagasabb és legtömegesebb a Bihar-Vlegyásza, mely Magyarországon és Erdély határán hatalmas szilafal alakjában emelkedik;” stb.

A 682-ik oldalon pedig: „A Bihar-Vlegyásza hegység délkeleti és keleti oldalához csatlakozó igen terjedelmes hegységet az Erdélyi-érczhegység és a Gyálui havasok nevezei alá foglaljuk össze.”

Itt tehát világosan a Biharit hegység van főtömegnek, az Erdélyi érczhegység pedig hozzá csatlakozó mellék kiágazásnak neveze.

4.) Városunkról pedig ezt tanuljuk meg e könyvből: „Kolozsmege, székhelye Kolozsvár, melynek belvárosa közfalal van a kölvárosoktól elkülönítve. Ipartelepei közül említhetők a gép- és papírgyárak (?) stb.”

Pedig Hunfalvi egyetemes földirátának 711-dik lapján ez áll: Kolozsvárt a kerítőfalak némi maradványai még most is láthatók. Igaz, hogy itt is meg van említve az u. n. Vízi-kapu, a melyet már régen elhordtak, de még sem keríti belvárosunkat komor közfalal körül, mint e tankönyv teszi.

5.) Alsó-Fehérmegye főhelyének Gyula-Fehérvárt említi Nagy-Enyed helyett. Pedig az egyetemes földirát II. kötetének 699-ik oldalán ez áll: „Nagy-Enyed Alsó-Fehérmegye székhelye” stb.

6.) Kovásznáról így szól: Kovászna, fürdő, a közeli mocsár neve „Pokolsár”. Egyebet semmit. Méltán kérdezhetné bármely tanuló: miért kell neki egy mocsár nevét tudnia? Mert a könyv semmit sem szól a mocsár tulajdonságairól. Azután az a kifejezés sem jó: a közeli mocsár, mintha az valahol Kovászna határán volna, holott a község piaczán terül el. Pedig az egyetemes földirát 774-ik oldalán megvan: „Piacza közepén fakad föl azon forrás, melyet Pokolsárnak neveznek; az tombolva fakad fel” stb.

Nem azért idézem ezeket, mivel tán azt kívánám, hogy e kis tankönyv mindazt fölvegye, a miről az „egyetemes földirát” szól; hisz ez természetesen örültség volna! De, hogy meggyőződjünk arról: miképp vannak adatok, a melyek ellenkeznek a valóval és az „egyetemes földirát” adataival. S különben is, ha egy ilyen nevet megemlít a tankönyv, indokolnia is kell, hogy miért említi, hadd lássa az a gyermek, hogy nem hiába kell terhelnie emlékezetét egy új névvel.

(Folyt köv.)

Binder Laura.

V E G Y E S E K

— **Véglegesítés.** A vall. és közokt. m. kir. miniszter Pap Mari kolozsvári áll. tanítónőképzési gyakorló-iskolai tanítónőt, állomásán közelebről végleg megerősítette.

— **Alapszabály megerősítés.** Tanítótestületünk módosított új alapszabályait a vall. és közokt. miniszter folyó évi január 31-én, 54,056 - 1888. szám alatt megerősítve elküldötte.

— **Új gondnoksági tag.** A vall. és közokt. miniszter Kovács Albert györgyfalvi ev. ref. lelkészt, az ottani állami el. népiskola gondnoksági tagjává kinevezte.

— **A himlő járvány megszűnévén** Hidalmáson, a tanítás pár heti szünet után ismét folyamatba indult.

— **Nyugdíjazás.** A vall. és közokt. miniszter Pap János kalota szt. királyi gör. kath. tanító részére évi 115 frt., Simon Mihály septéri gör. kath. tanító részére évi 120 frt. nyugdíjt engedélyezett az orsz. tanítói nyugdíj-alapból.

— **Jótékonyág.** A kolozsvári siket-néma intézet alapja szépen gyarapszik. Legújabbán Szász Domokos erd. ev. ref. püspök lépett 100 frt. adományával az alapítók sorába.

— **Mulasztási napló.** Az erd. ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsa megrendelte a hatósága alatt álló iskolásoknak, hogy ezután jobban ellenőrizzék a mulasztási naplók vezetését s a mulasztásokról vezetett kimutatásokat kéthetenként pontosan adják át a községi előljárásnak; továbbá ügyeljenek arra is, hogy a népokt. törv. 11. §-a értelmében, legalább a nyolcz havi szorgalom-idejét mindenütt tartsák meg.

— **Siketnémák vizsgáta.** A kolozsvári siket-néma intézet első nyilvános bemutatója mult hó 17-én volt meg. Olgvai János az intézet tanára bemutatta az első fél-évi tanítás eredményét, mely szép sikerről tett tanuságot.

— **Megyei iskola.** Csikszerezében megyei polgári leányiskolát szándékoznak építeni. A terv szerint az építés 48000 frtra van tervezve.

— **Kitüntetett közhasznú folyóirat.** Az Araden megjelenő „Házi Közlöny”, mely a háztartás, házi gazdálkodás s általában a családi tüzhely bármely irányában szükséges ismeretek terjesztésére szolgál: legújabbán a vall. és közokt. miniszteriumnak 17,358 sz. ajánlata s a pécsi kiállításon nyert aranyérem által is kitüntetésben részesült. E czél szerűen szerkesztett tanulságos lapot melegen ajánljuk olvasóinknak. A ki meg akar győződni hasznos voltáról, kérjen mutatószámot a kiadóságtól.

— **Csikmegye népoktatásügye.** A mult évi tankötelesek száma 19,339. Az iskolák száma 103. tanító van 173, kik közül képesített 167, nem képesített 6.

— **Tanító-hiány.** A tordai áll. polgári f. és l. iskolákban a számtani és mértani tantárgyak tanítása m. évi decz. 1-je óta szünetel. mert az iskolai gondnokság több izbeli felterjesztésére ezen állomás eddig nincs betöltve.

— **Halálozás.** Békey Imre miniszteri osztálytanácsos és fővárosi kir. tanfelügyelő, m. hó 23-án hosszas betegség után 57 éves korában meghalt. A főváros tanügyét 1867 óta szolgálta. 1878-ig mint városi tanácsos, majd mint kir. tanfelügyelő a főváros tanügyének emelésére mindvégig hasznos munkásságot fejtett ki.

— **Az önkéntesi jog és a tanítóképezde.** Az osztály tanítók keservesen panaszkodnak a közokt. kormány ellen, hogy éppen ennek javaslatára tagadta meg a képviselőház a képző intézeti növendékektől a jogot, hogy egy évi önkéntesek lehessenek. Vajha a mi közokt. miniszterünk több jóindulattal lenne a tanítóképezdek iránt!

— **A nemzeti nyelv tisztasága.** Szász-Meiningenben meghagyta a kormány a tanítóknak, hogy idegen szókat az

iskolákban ne használjanak s ilyenek használatát írásbeli dolgozataikban a növendékeknek meg ne engedjék.

— **Tanesszközök ingyen.** Zürich város közgyűlése f. é. jan. 24-én elhatározta, hogy az elemi iskolákban a tanesszközöket és írószereket díjtalanul adja a gyermekeknek.

— **Tanítónők a felsőbb leányiskolákban.** A berlini női körökből többen 1887-ben egy emlékiratot nyújtottak volt be a miniszteriumhoz ily czímen: „A felsőbb leányiskola és annak feladata.” Az emlékirat azt szeretné, hogy a felsőbb leányiskolákban ne tanítsanak férfiak. E kívánságot Gossler közokt. miniszter elutasította. Egyébiránt ezen alkalomból kimutatta, hogy Poroszországban az áll. leányiskolákban 11,319 tanórából 4111-et, az államilag segélyezett leányiskolákban 3284 tanórából 2739-et nők tanítanak. Azonban ezzel szemben a berlini magán leányiskolákban, melyek pedig a szülők igényeit szemök előtt szokták tartani, a tanóráknak csak 48 %-át bízták tanítónőkre.

— **Nagyszerű alapítvány.** Münchenben Leibl magánzó egy millió márká alapítványt tett különböző felekezeti belüli gyermekek számára állítandó árvaházra.

— **A tanulók Bécsben.** A bécsi állatvédő egyesület közelebbi gyűlésén jelentést történt, hogy a tanulók az iskolák látogatása helyett madarak fogdosásával s kinzásával mulatják magukat. Ilyen mulatságból levágják a madaraknak a lábait félig, kitépik szárnyaikat, megkopasztják fejüket s egy bocsátják el, illetőleg hagyják kinlódni.

— **Népoktatás Franciaországban.** Budiszonnak, az elemi iskolák főigazgatójának jelentése szerint Franciaországban az 1886/87. isk. évben nem volt iskolája 964 községnek s a nevezett évben új iskolát állítottak 479-et. Elemi tanító és tanítónő volt 107,988, kik átlagosan kaptak személynként 1008 frankot. — A felső népiskolák nem részesülnek pártolásban. Ugyanis a 256 felső népiskolának létszáma 20,903 tanuló, úgyhogy egy tanerőre csak 10 növendék jut. — A tanítóképezdek óráinak számát, mely ezelőtt 29 volt, 1888-on kezdve leszállították 25-re; a tanítónőképezdekben 26 órától 22-re.

— **Tanfeligyelő és pap.** Az olasz közokt. miniszter rendeletet adott ki, hogy az iskolák felügyelését ne bízzák papokra. E rendelet egy 1888. febr. 16 án megállapított rendszabályra támaszkodik, mely szerint az iskolákra felügyelést családapákra kell ruházni.

— **Tandíjmentesség.** Oldenburg herczegségben 1888. május 1-étől fogva egy elemi iskolában sem fizetnek tandíjat. Az állampénztára fizet minden gyermekért 3 márkát évenként az isk. hatóság kezéhez.

— **Népoktatás Münchenben.** Az iskolába járók száma 30,758, kik 560 osztályban tanulnak. E szerint egy osztályra esik átlagosan 55 gyermek, tehát kevesebb, mint a mennyit a törvény megenged, mely a maximumot 60-ra állapította meg. A tanítók száma 338, a nőtanítóké 340. E szerint Németországban München az egyetlen város, melyben több a tanítónők száma, mint a tanítóké.

— **Tannyelv.** A dorpat (Oroszország) tankertület felügyelője elrendelte, hogy a városi elemi iskolák azon tanítói, kik orosz nyelven tanítani nem képesek, aug. havában bocsássák el. S azon gymnáziumi tanárok, kik az orosz nyelvet már nem tanulhatják meg, ezuttal csak heti 10 órát taníthatnak. Ugyan ez a rendelet meghagyta, hogy a grui (Kurland) német nemes iskolát szüntessék meg, mert nem orosz nyelven tanít.

TARTALOM: A német nyelvi rendelet. *Fazakas József.* — Tanfelügyelői jelentés. *Kozma Ferencz.* — A fegyelmelés, mint az iskolai nevelés elsőrendű tényezője. (Vége) *Doritsák Gyula.* — Tárca: A kátrány-festékekről. (Folyt. követ.) *Dr. Koch Ferencz.* — Egyesületi élet — Irodalom: Könyvismertetés. (Folyt. követ.) *Binder Laura.* — Vegyesek.